

Motion till Naturskyddsföreningens riksstämman 2012

Alternativ till tillväxtekonomin

Det blir alltmer uppenbart att den nuvarande samhällsmodellen som bygger på evig tillväxt är ohållbar. Tillväxt av ekonomin har historiskt sett alltid inneburit ökade uttag av naturresurser, ökade utsläpp av växthusgaser och ökad påfrestning på ekosystemen. Detta dilemma har analyserats och debatterats allt flitigare de senaste åren, men frågan har ännu inte nått politikens huvudarenor. Naturskyddsföreningen har valt att ligga lågt i diskussionen, och inte öppet fört fram tillväxtkritik. Det har funnits argument bakom detta. Men vi ska här förklara varför vi anser att dessa argument inte håller. Varsågod – fem föråldrade argument och lika många motargument!

Argument 1: Grön tillväxt är möjlig! Förnybara energiformer, allt effektivare teknik och större andel tjänstekonsumtion leder till minskad miljöpåverkan trots att den totala konsumtionen ökar.

Motargument: Det finns hittills inga övertygande exempel på hur en frikoppling mellan tillväxt och ekologiskt fotavtryck skulle gå till. Inget land torde ha lyckats med detta, inte ens Sverige även om motsatsen ofta görs gällande. Från år 1990 fram till nu uppges landets utsläpp av växthusgaser ha minskat avsevärt samtidigt som vi haft en stadig ekonomisk tillväxt. Men i den officiella statistiken räknas bara de växthusgasutsläpp in som sker inom landets gränser. Om man däremot tar hänsyn till de totala utsläppen som vår konsumtion och livsstil för med sig blir bilden en annan. I en studie från Uppsala universitet visade man att de totala utsläppen, medräknat även utsläpp från importerade produkter och utlandsresor, tvärtom hade ökat kraftigt under samma tid (cirka 20 procents ökning 1993-2005). Det går att med ganska enkelt matematik visa att grön tillväxt är orealistisk. Om vi fortsätter med exemplet koldioxidutsläpp så är människans totala utsläpp en produkt av antalet människor gånger den ekonomiska aktiviteten (BNP/capita) gånger koldioxidintensiteten i ekonomin (CO₂-utsläpp/BNP). Om utsläppen ska minska måste koldioxidintensiteten minska i snabbare takt än vad ekonomin växer. Vi har i ett räkneexempel tittat på villkoren för att nå de globala klimatmålen med fortsatt ekonomisk tillväxt. Det visar sig då att koldioxidintensiteten i den globala ekonomin måste minska i en takt som är minst fem gånger snabbare än vad världen hittills har lyckats med (läs mer på <http://alturl.com/6hmin>). Sådana jätteskutt vad gäller teknikutveckling och ändrade konsumtionsmönster kan vi förstås drömma om, men inte med tillförsikt räkna med.

Argument 2: BNP-begreppet bör tonas ner och fokus ligga på de politiska mål som är mer relevanta, sen får vi se om det blir utrymme för tillväxt på sikt.

Motargument: Att tillväxt är det främsta politiska målet är ingen tillfällighet utan beror på att dagens ekonomi är beroende av att växa för sin stabilitet. Orsaker till att tillväxt behövs i dagens modell är t ex att effektiviseringar i produktionen ger lägre behov av arbetskraft, då behövs större konsumtion av samma produkt (eller av nya produkter) för att upprätthålla antalet arbetstillfällen. Våra finansiella och monetära institutioner bygger på tillväxt och samhällets framtidsplanering bygger på att ekonomin kommer att växa (t ex pensionssystemet). Alltså – när tillväxten hämmas förlorar människor jobb och bostad. Företagen kämpar för att överleva. Så länge detta gäller kommer tillväxtmålet att stå över alla andra hänsyn, oavsett ekologiska eller andra sidoeffekter.

Argument 3: Fokuseringen på tillväxt är ett symptom på underliggande värderingar som kortsiktighet och egoism. Det är dessa värderingar vi ska angripa, inte symptomet.

Motargument: Vi anser att tillväxtideologin bidragit till att driva fram de osunda värderingarna. Tillväxtekonomin logik innebär ju att konsumtionen måste upprätthållas. Detta fungerar idealt när vi alla är otillfredsställda konsumenter, egoistiska individer ute efter egen vinstmaximering. Men vår mänskliga natur rymmer förstås en stor repertoar av beteenden, från egoism och individualism till altruism och solidaritet, och vi tror att tillväxtekonomin bidragit till att förstärka de förstnämnda och hålla tillbaka de senare.

Argument 4: Det finns ingen tid att byta ekonomiskt system, klimatfrågan är så akut att vi måste klara omställningen inom nuvarande system.

Motargument: Om tillväxt är en stark drivkraft bakom ökade utsläpp når vi inga mål förrän sambanden klarlagts. Därför brådskar det att få upp frågan på högsta politiska dagordning. Det finns heller ingen motsättning i att arbeta med det akuta och det långsiktiga samtidigt, det är istället helt nödvändigt. Om vi är många som belyser, debatterar och kartlägger de här frågorna nu så kanske de tar vägen in i de politiska församlingarna om 5-10 år. Vad händer om vi istället börjar först om 10 år?

Argument 5: Miljörörelsen riskerar att sätta krokben för sig själv genom att fokusera på tillväxtproblematiken. Det riskerar att göra oss irrelevanta.

Motargument: Att argumentera mot något som de flesta människor idag tycker är positivt är kanske en svårframkomlig väg. Men samtidigt är föreningen inte progressiv om den väljer att verka bara inom ett system som den egentligen inte tror på. Föreningens uppgift kan inte vara att ligga i den trygga mittfåran. Uppdraget är att ligga i framkant och driva på mot en utveckling som är långsiktigt hållbar.

Hur ser då förutsättningarna för en omställning ut? Hur kan en hållbar ekonomi utan tillväxt formas? Det finns förvånansvärt lite forskning gjord för att ta reda på detta.

Tillväxthegegonin har begränsat diskussionen om alternativ. Men de analyser som ändå gjorts pekar på att en omställning inte alls är omöjlig. Viktiga förutsättningar är att t ex utnyttja produktivitetssökningar till att minska på arbetstiden istället för att öka konsumtionsutrymmet, att reformera de finansiella och monetära institutionerna och att stimulera lokal, småskalig produktion av bland annat livsmedel och energi. Men kanske först och främst att påbörja en mental omställning bort från konsumtionskulturen. Vi tycker att det är rätt tid nu för Naturskyddsföreningen att byta passivitet mot aktivitet i tillväxtfrågan.

Vi föreslår riksstämman att besluta att

- föreningen ska agera kraftfullt för att lyfta tillväxtdebatten på den nationella politiska arenan,
- föreningen kräver av regering och riksdag att avsätta resurser för forskning och utredning kring hur en ekonomi utan tillväxt kan fungera,
- föreningen också internt stärker kunskapen om tillväxtfrågan och utreder hur en ekonomi utan tillväxt kan fungera, för att på sikt kunna propagera för de förändringar som är av störst betydelse för att få till stånd en omställning.

Anton Grenholm, Naturskyddsföreningen i Falun
Simon Grenholm, Naturskyddsföreningen i Umeå
Tom Strömberg, Naturskyddsföreningen i Uppsala
Pella Thiel, Naturskyddsföreningen i Värmdö